№ 127 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 5 **1892** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 5 № 127

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարւանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունւում է ամեն լեզւով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խրիմեան Հայրիկի կարծիքը Էջմիածնի մասին.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ռուսաց դրամատիկան ներկայացումները. Իմ պատասխանը. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կրետէի յուզմունքները. Հայոց լեզուն Բօլգարիայի մէջ. Խօլէրա Երզրումի կողմերում. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գրական սեփականութիւն.

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սրանից շատ տարիներ առաջ Խրիմեան Հայրիկը յայտնել է իր կարծիքը Հայոց կաթողիկոսի, Էջմիածնի և Հայ հոգևորականութեան մասին:

Դեռ 30 տարի առաջ, այն է 1860 թւին, Խրիմեան առաջին անգամ այցելեց, իբրև մի հասարակ աբեղայ, Էջմիածնի վանքը, և ապա վերադառնալով Վարագ, իր օրգանի՝ „Արծուի Վասպուրականի" միջոցով մի շարք վերին աստիճանի խելացի, օգտաւէտ և մինչև այժմ էլ չը հնացած մտքեր արծարծեց, պարզ կերպով յայտնելով, որ Էջմիածնի կաթողիկոսը, ինչքան էլ նա տաղանդաւոր, ժողովրդական, գործունեայ լինի, անկարող է մեն մենակ, առանց հոգևորականութեան ընկերական աջակցութեան՝ առաջ մղել, իրագործել այն բոլոր պարտաւորութիւնները և գործերը, որոնք դրված են կաթողիկոսի վզին:

Թէ Էջմիածնի միաբանութիւնը, թէ կովկասեան թեմական առաջնորդները, և թէ նոյն իսկ բոլոր տեղերի հայ հոգևորականութիւնը պէտք է մի կողմից խորհրդակից լինեն կաթողիկոսին, և միւս կողմից անշեղ կատարողներ այն բոլոր մտքերի, վճիռների և որոշումների, որոնք կը բղխեն վեհարանից, Հայոց կաթողիկոսի գլխից և սրտից,—ահա այն միջոցը, որը միայն, ըստ Խրիմեանի, արդիւնաւէտ կը դարձնէ թէ կաթողիկոսի ձգտումները և թէ ամբողջ Էջմիածնի աշխատանքը:

Ապա թէ ոչ ամբողջ յոյսը դնել միմիայն կաթողիկոսի վրա, սպասել որ նա միայնակ հրաշքներ գործի, և այդ յոյսով սփոփւելով, ոչինչ աջակցութիւն, եռանդ, համբաշխութիւն, գործունէութիւն չը ցոյց տալ,—կը նշանակէ նոյն իսկ ամենամեծ կաթողիկոսի և ամենաժողովրդական հայրապետի ոյժը ջլատել և սիրտը կոտրել:

Դա է Խրիմեանի համոզմունքը. դա է նրա կաթողիկոսական ամենամեծ նախագիծը:

Եւ այդ հիմնական սկզբունքը երբէք չը պէտք է մոռանան թէ այժմեան հոգևորականութեան բարձր և ստորին ներկայացուցիչները, և թէ այն բազմաթիւ անձինք, որոնք վճռել են իրանց նուիրել հոգևոր կոչման, հենց որ Էջմիածնի գահի վրա կը բազմի կաթողիկոսը:

Խ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԱՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Տիկին Ստրեպետօվա, նոյեմբերի 3-ին, Թիֆլիսի Ալեքսանդրեան թատրոնում բեմ դուրս եկաւ Նեկրասովի «Երկրորդ երիտասարդութիւն» դրամայում:

Այդ դրաման ներկայումս սիրված դրամա է ռուսաց բեմի վրա: Նա մեր հասարակութեանն էլ լաւ ծանօթ է, ըստ որում Թիֆլիսում շատ անգամ խաղացված է վրացերէն և հայերէն լեզուներով: Նեկրասովի այդ դրաման արժանացել է Գրիբոյեդովեան պրեմիային. և այդ հանգամանքն՝ աւելի պերճախօս բեմական գեղեցկութեան, քան ներքին արժանաւորութիւնների համար: «Երկրորդ երիտասարդութիւնը» ունի լաւ տեսարաններ. նա յաճախ յուզում և տպաւորութիւն է թողնում:

Տիկին Ստրեպետօվա խաղաց Վալենտինա Ալեքսանդրովնա Գոտովցևայի դերը, այսինքն մի դեր, որ պատկերացնում է սիրող մայր, վիրաւորված ամուսին և անպատւած կին:

Տիկինը առաջին երեք գործողութիւններում, համարձակ կարող ենք ասել, առանձին տպաւորութիւն չը թողեց. նա խաղաց այնպէս, ինչպէս կը խաղային շատ երկրորդական դերասանուհիներ:

Սակայն չորրորդ գործողութեան մէջ, որտեղ մայրը բաժանվում է իր սիրած որդուց, որը աքսորվում է Սիբիր (որդին՝ մօր և ընտանիքի պատիւը պաշտպանելու համար՝ սպանել է իր հօր սիրուհուն), տիկին Ստրեպետօվա, ինքն իրան գերազանցեց. նրա փոքրիկ, բայց հոգեկան ահագին փոթորիկ յարուցանող խաղի մէջ այնքան գեղարուեստական և հոգեբանական ճշտութիւն, այնքան զգացմունք և այնքան սէր կար, որ նկարագրել չէ կարելի:

Այդ տեսարանը հասարակութեան վրա անջնջելի տպաւորութիւն գործեց:

*

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Սինօդի անդամ գերապատիւ երեք եպիսկոպոսներ՝ Գրիգորիս եպիսկոպոս Աղուանեանց, Սարգիս եպիսկոպոս Տէր-Գասպարեանց և Արիստակէս եպիսկոպոս Դաւթեանց, «Արձագանք» շաբաթաթերթի № 123-ի մէջ յայտնել են իրանց կարծիքը մեր գրքի մասին: Վստահանում ենք պատասխանել սրբազան հայրերին: Սրբազան հարք, կարդացի ձերդ գերապատւութեանց քննադատական յօդուածը «Արձագանք» լրագրի 127 համարում, և ուրախացայ որ այլեւս պէս լոկ խօսքով իմ գիրքս, «Համառօտ քրիստոնէականը», չէք անւանում «հերետիկոսական» կամ «անհարազատ», այլ փաստեր էք մէջ բերում, փաստեր, որոնք, ըստ ձեր կարծեաց, հերետիկոսական են: Հիմա մեր բարոյական պարտքն է ձեր բերած փաստերի դէմ մեզ արդարացնել, ոչ ենթադրական խօսքերով, այլ ընդունված հեղինակութիւններով:

Առաջինը մատնացոյց էք անում իմ գրքի 56 երեսի հետևեալ բանի վրա թէ «Մեր եկեղեցու ուղիղ դաւանութեան համեմատ կարելի է ասել և մի բնութիւն և երկու բնութիւն ունէր Քրիստոս»:

Իմ գրքի մէջ վերոյիշեալ խօսքին անմիջապէս հետևում է այս բացատրութիւնը. «Երկու բնութիւն ասելով՝ խոստովանում ենք նրա (Քրիստոսի) աստուածային և մարդկային բնութիւնը. իսկ մի բնութիւն ասելով՝ խոստովանում ենք երկու բնութեանց անբաժան և անշփոթ միաւորութիւնը: Ինչպէս որ Աստուածութիւն ու մարդկութիւն միաւորվելով եղաւ մի Աստուածային անձն, մի դէմ, մի Քրիստոս, այնպէս և բանի բնութիւնն և մարդի բնութիւնն միաւորվելով եղաւ մի բնութիւն, անբաժանելի և անշփոթ: Նոյն միաւորութեան մէջ իւրաքանչիւր բնութիւնը պահպանեց իր իսկական յատկութիւնն անկորուստ, անայլայլելի և անփոփոխ»:

Ձեր մէջ բերած փաստից առաջ, նոյն իսկ 56 երեսի վրա ասած եմ. «Այս ուսման, մի և նոյն Քրիստոսի միակ անձի մէջ անբաժան և անշփոթապէս միացած են երկու բնութիւնք՝ աստուածային և մարդկային»:

Դուք բերում էք իմ հեղինակի իմ ասածին՝ «Համառօտ գմին յերկից անձանց... միաւորեալ մի բնութիւն:—Դուք սատրպածում էք «մի» և «բնութիւն» բառերը, անուշադիր լինելով դէպի «միաւորեալ» բառը: Միաւորեալ բառը նշանակում է այս դէպքում այն որ ասում ենք «յերկուց բնութեանց միաւորեալ մի բնութիւն»: Դուք ասում էք. «Ս. Կիւրեղ Աղէքսանդրացին առեալ ի բանից Աթանասի ասէ. «Մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ»:—Բայց յայտնի պիտի լինի ձեզ, որ այդ սուրբը մի է ասում ըստ միաւորութեան երկուց բնութեանց, մի ասելով ամենևին չէ ուրանում Քրիստոսի երկու բնութիւնները...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՄԻ ԻՐԱՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑ)

II

Քսան տարի լրագիր հրատարակելով, մենք փառք Աստուծու, արդէն փորձով քիչ թէ շատ միջոց ունեցանք ծանօթանալու գրական սեփականութիւնից օգտվելու օրինական կերպերի հետ:

Լրագիրը, ձեռք բերած լինելով մի գրուածք կամ փողով, կամ թէև անվարձ, բայց իրան հեղինակի համաձայնութեամբ, տպագրում է այդ գրուածքը: Այնուհետև գրուածքը դառնում է խմբագիր-հրատարակչի սեփականութիւն, թէև դարձեալ ոչ կատարեալ, այլ սահմանափակված սեփականութիւն: Մենք չենք խօսում այստեղ այն գրուածների մասին, որոնք գիտէք իրան խմբագիր-հրատարակչի, որպէս հեղինակի՝ կատարեալ սեփականութիւն են. օրինակ «Մշակի» խմբագրի իր սեփական հեղինակութիւնները, ինչպէս նրա առաջնորդող յօդուածները, նրա ֆելիետոնները, նրա «Մի տարի Շվէյցարիայում» գրուածքը, կամ նրա «Պարիզի» և «Երևանի» նամակները՝ ոչ ոք իրաւունք չունի առանձին գրքով արտատպել, առանց իրան խմբագրի համաձայնութեան, բայց և «Մշակում» տպված իւրաքանչիւր բանասիրական յօդուած, իւրաքանչիւր վէպ, կամ ֆելիետոն, թէկուզ նրանք ուրիշների գրուածներ լինեին՝ ոչ ոք իրաւունք չունի առանձին գրքոյկով արտատպել, առանց խմբագիր-սեփականատիրոջ համաձայնութեան: Եւ այդ տեսակ գրուածները թէ մասնաւոր անձինք և թէ նոյն իսկ իրանք, այդ գրուածների հեղինակները, առանձին գրքոյկով արտատպելու իրաւունք ունենալու համար՝ պէտք է թոյլտւութիւն ստանան «Մշակի» խմբագիր-հրատարակչից, որը դարձել է սեփականատէր իր հրատարակած լրագրում լոյս տեսած բոլոր աշխատանքների:

Երբ հանգուցեալ Րաֆֆի աշխատակցում էր «Մշակին», նա ինքն իր իւրաքանչիւր գրուածքը «Մշակից» առանձին գրքով արտատպելու համար՝ պարտաւոր էր դիմել խմբագրին, որպէս զի սա մակագրէ գրուածքի վրա թէ չէ արգելում հեղինակին իր գրուածքը առանձին գրքով հրատարակելու: Սակայն Րաֆֆի, «Մշակի» ամենօրեայ եղած ժամանակ, դեռ նիւթական վարձատրութիւն, իր գրուածների իւրաքանչիւր տողի համար դրամ էր ստանում, բայց և մի այլ ոք, որն այսպէս ասած ընծայում է իր վէպերը «Մշակին», դարձեալ իրաւունք չունի, օրէնքով, իր վէպերից ոչ մէկը առանձին գրքոյկով արտատպելու, առանց «Մշակի» խմբագիր-հրատարակչի թոյլտւութեան: Բայց ահա մեռնում է «Մշակին» աշխատակցող այս կամ այն վիպագրողը. և չը նայելով, որ լրագիրը նրա կենդանութեան ժամանակ նրա իւրաքանչիւր տողի համար վճարած էլ լինէր, նոյն լրագիրը այլ ևս չէ կարող տպագրել նոյն գրողի գրուածներից և ոչ մէկը՝ առանց նրա ժառանգների, կամ նրանց խնամակալների թոյլտւութեան, որովհետև լրագիրը գրողի կենդանութեան ժամանակ նրա գրուածների վրա սահմանափակված սեփականատիրոջ իրաւունք ունէր, մի իրաւունք, որը հիմնված էր գրողի և հրատարակչի փոխադարձ համաձայնութեան վրա: Մեռնում է գրողը,—և այլ ևս գոյութիւն չունի նրա իրաւաբանական իրաւունքը՝ թոյլ տալ, կամ արգելել իր գրուածքի տպագրութիւնը, ծախել կամ ոչնչացնել իր գրուածքը, իսկ այդ իրաւական իրաւունքն ամբողջապէս անցնում է գրողի ժառանգներին, մարմնանում է նրանց անձնաւորութեան մէջ: Գրողի իրաւունքն ու կամքը՝ ժառանգում են նրա ժառանգները: Բայց Րաֆֆիի, կամ Պատկանեանի կամ մի ուրիշ գրողի ժառանգները, ռուսաց օրէնքի զօրութեամբ (յօդ. 1185, Т. X, Ч. I. О. наслѣдованіи въ собств. литер. и худож.), թէև անմիջապէս կատարեալ սեփականատէր են դառնում իրանց հօր գրական վաստակների, բայց այդ սեփականութեան իրաւունքը յիսուն տարւայ ժամանակամիջոցից աւելի չէ կարող տևել:

Գրողի մահից յետոյ միւս օրն արդէն ոչ ոք իրաւունք չունի տպագրել հանգուցեալի ոչ մի տող, առանց նրա ժառանգների համաձայնութեան:

—

Մինչև որ Պատկանեան կենդանի էր, նա կարող էր ոչ թէ միայն կամքով, բայց նոյն իսկ բերանացի կերպով՝ սրան կամ նրան իրաւունք տալ իր գրուածները տպագրելու: Այնպէս էլ արեց նա, թոյլ տալով տիկին Քանանեանցին իր գրուածների ժողովածուն հրատարակելու: Բայց մենք հաւատացած ենք, որ նա ուզենալով դրանով ապահովացնել իր զաւակների ապագայ ապրուստն իր մահից յետոյ էլ, արել է այդ, ինչպէս այդ պահանջում է և օրէնքը (տես մեր յօդուածի սկզբում յիշած քաղ. օրէնսդր. 420 յօդ. աւելուածի յօդ. 12), ճիշդ «օրինական» ճանապարհով, գրաւոր դօկումենտ ստորագրելով, որով նա իր այդ իրաւունքը զիջել է վերոյիշեալ յարգելի տիկնոջ:

Բայց ինչ կը լինէր, եթէ տիկին Քանանեանցն ասէր, որ թէև հանգուցեալը լոկ խօսքով իրան իրաւունք է տուել իր բոլոր գրուածները հրատարակելու, բայց դարձեալ նա պնդում է թէ, նոյն իսկ ժառանգների կամքի դէմ, ինքն կատարեալ իրաւունք ունի Պատկանեանի գրուածները հրատարակելու, քանի որ հանգուցեալի գրուածները այս րօպէիս իր ձեռքումն են գտնվում, ուրեմն, կաւելացնէր նա. «դուք ժառանգներդ, ինչ կուզէք արեցէք, թէկուզ միջից կէս եղէք, ես դարձեալ ձեզ յետ չեմ տայ ձեր հօր գրուածները և ինքս լոյս կընծայեմ նրա բոլոր հեղինակութիւնները»:

Ճիշդ այդպէս է խօսում և վարվում Արգար Յովհաննիսեան: «Իմ ձեռքումն է Պատկանեանի ձեռագիրը, նա ինձ ինքն է ընծայել այդ ձեռագիրը և ես կատարեալ իրաւունք ունեմ նրան տպագրելու, մանաւանդ որ իր կենդանութեան ժամանակ նա շատ անգամ ինձ ու Սունդուկեանցին անձամբ և նամակներով է արտայայտել իր այդ ցանկութիւնը. ուրեմն ես դեռ կը տպագրեմ յօդուածը, դեռ կը ծախեմ ժառանգների սեփականութիւնը իմ բաժանորդներիս վրա, իսկ ապա դուք, ժառանգներդ, կարող էք նրան նորից տպագրել հանգուցեալի գրուածների լիակատար ժողովածուի մէջ»:

—

Սակայն եթէ ընդունէինք էլ որ տիկին Քանանեանց նոյն ձևով խօսէր,—նրա այդ պահանջը, նրա իրաւունքը, եթէ այսպէս կարելի է ասել՝ արդէն վաւերացվեց, սրբագործվեց ժառանգների կամքն արտայայտող հանգուցեալ գրողի այրիի բերանով յայտնած և մամուլի էջերում հրատարակված օրինական համաձայնութեամբ: Այն ինչ նոյն այրին ոչ թէ միայն նախապէս ոչինչ իրաւունք տուած չէ Արգար Յովհաննիսեանին հանգուցեալի երկու գրուածները տպագրելու, բայց հէնց որ տեղեկացաւ նրանց տպագրութեան մասին՝ անմիջապէս բողոքեց այդ ապօրինի վար

րից մինը կամ միւսը։ Ահա և նրա խօսքը. «Ցետ միաւորութեանն ոչ անջատիմք զբնութիւնն ի միմեանց. և ոչ յերկուս որդիս հատանեմք զմին և զանբաժանելին. այլ մի ասեմք որդի, և հարքն ասացին՝ մի բնութիւն Աստուծոյ բանին մարմնացելոյ. (ի Թղթ. առ Սեկունդոս. Մսեր 188)։ Նոյն ս. Կիւրեղ Աղէքսանդրացին առ Ակակիոս գրած թղթի մէջ ասում է. «յերկուց բնութեանց միաւորեալ ասեմք, իսկ յետ միաւորութեանն... մի զօլ հաւատամք զորդւոյ բնութիւնն» (Մսեր. 190)։

Այսպէս և մենք ենք ասում. «մի բնութիւն ասելով խոստովանում ենք երկու բնութեանց անբաժան և անշփոթ միաւորութիւնը։ Ուսուի և Հաւատամքի մէջ ասած «միաւորեալ մի բնութիւն» խօսքին միանգամայն համաձայն է մեր դաւանածը։ Ինչո՞ւ դուք զարմանում էք, որ ասում եմ «Մեր եկեղեցու ուղիղ դաւանութեան համեմատ կարելի է ասել և մի բնութիւն և երկու բնութիւն։ Ահա և Մսեր մագիստրոսն ևս ասում է «Մարթ է ուրեմն ուղիղ մտօք, մի ասել բնութիւն բանին մարմնացելոյ՝ կամ երկու»։ «Մարթ է, որպէս առաջինքն ասացին սուրբ և ուղղափառ-վարդապետք եկեղեցւոյ»։ Ցետոյ ապացոյց է բերում այդ պատասխանին Ցոհան իմաստասիրից, Ներսէս Շնորհալուց, Աթանասից, Ց. Ոսկեբերանից և Կիւրեղ Աղէքսանդրացուց բացայայտ վկայութիւններ «Մսեր. երես 21. 189. 190)։

Սրբազան հայր, եթէ դուք այնպէս էք հասկանում թէ մենք Նեստորի պէս երկու բաժանեալ բնութիւն ենք ընդունում, ուրեմն սխալ էք ըմբռնում մեր այս խօսքը, թէ խոստովանում ենք երկու բնութեանց անբաժան և անշփոթ միաւորութիւնը. եթէ դուք այդպէս էք ըմբռնում, թէ մենք Եւտիքեսի պէս «միաւորութիւն» ասելով, շփոթեալ և խառնեալ միաւորութիւն ենք ընդունում, դարձեալ սխալ էք ըմբռնում մեր այս խօսքը թէ՝ «նոյն միաւորութեան մէջ իւրաքանչիւր բնութիւնը (աստուածայինը և մարդկայինը) պահպանեց իւր իսկական յատկութիւնն անկորուստ, անայլայլելի և անշփոթ»։ Մենք Ներսէս Շնորհալու և Գրիգոր Աստուածաբանի հետ ասում ենք. երկու բնութիւն, որովհետև Աստուած էր և մարդ. «բնութիւնք երկուք, քանզի Աստուած և մարդ»։ (Ընդհանր. երես. 149. տպ. Ջերուսաղ. 1874) և մի բնութիւն, «յաղագս ի յերկուց բնութեանց անբաժանելի միաւորութեանց»։ (անդ)։ Սրա դէմ ինչ ունիք ասելու։

(Կը շարունակուի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Նոյեմբերի 3-ին կովկասեան պ. կառավարչապետ, գեներալ-ադիւտանտ Շերեմետիեվ ամուսնակաւ երկաթուղու երեկոյեան գնացքով Թիֆլիսից ուղևորւեց Բաթում։

—

Հոկտեմբերի 31-ին ջութակ ածող օրիորդ Ջանոլլի կոնցէրտ տուեց ԹԻՖԼԻՍԻ քաղաքային թատրոնում։ Օրիորդը, որը հազիւ 16 տարեկան է, արդէն կատարելապէս տիրապետում է ջութակը։ Այդ երեկոյ նա մեծ աջողութիւն ունեցաւ և արժանացաւ հասարակութեան կողմից ոգևորված ծափահարութիւնների և նոյն իսկ ցոյցերի։ Լսում ենք որ օրիորդը շաբաթ օր, նոյեմբերի 7-ին, կըրկին կոնցերտ կը տայ նոյն թատրոնում։

—

Պաշտօնական տեղեկութիւններից երևում է, որ Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցում մնում են նոյն երկու հիւանդները խոլէրայով, որոնք և կային այդ հիւանդանոցում մինչև 2-ը նոյեմբերի։ Ուրիշ կողմից Գանձակի նահանգում, հոկտեմբերի 20-ից մինչև 26-ը կային 12 հիւանդներ, նոր հիւանդացան 44 հոգի, որոնցից 17 առողջացան, 18 մեռան և դարձեալ մնում են 21 հիւանդներ։ Իսկ Բագուի նահանգի Լենկօրանի գաւառում 6-ից մինչև 21 հոկտեմբերի նորից հիւանդացան խոլէրայով 691 հոգի, որոնցից առողջացան 84 հոգի և մեռան 436 հոգի։ Իրան Բագու քաղաքում նոյն ժամանակամիջոցում հիւանդացան 3 հոգի, որոնցից 2 հոգի առողջացան, իսկ մէկը մեռաւ։

—

Կովկասեան կառավարչապետի օգնական կոմս Տատիշչեւ, իր ամուսնու հետ, նոյեմբերի 3-ին, կովկասեան սարերի ճանապարհով ուղևորւեց Մօսկվա։

—

ՆԵՐՔԻՆ-ԱԽՏԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Խոլէրան նորից յայտնւեց Ծաղկաձորի գաւառակի Գարա կոչված մի քանի թուրք գիւղերում։ Ալավերդի, Փաշաքենդ և այլ գիւղերում մահվան մի քանի դէպքեր էլ են եղել։ Այդտեղի գիւղերի թուրք հիւանդներին բժշկական օգնութիւն է հասցնում, դեղեր ուղարկելով, տեղիս պօլիցիական պրիստավ, պ. Բ. Հասան-Ջալալեանց։ Պէտք է նկատել որ ամառվայ ընթացքում նոյն թուրք գիւղերում խոլէրան շատ աննշան թւով զոհեր տարաւ։»

—

Այս օրերս Թիֆլիս հասաւ Վանի ռուսաց հիւպատոս, պ. Գրիգորով։

—

Նոյեմբերի 2-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ քաղաքային վարչութեան մէջ, զինուորագրական ատեանի ներկայութեամբ՝ կատարւեց նորակոչ զինուորների այս տարվայ վիճակահանութիւնը։ Այն երիտասարդներին, որոնք զինուորական ծառայութեան համար վիճակ են հանել՝ նոյեմբերի 4-ին ենթարկեցին բժշկական քննութեան։

—

Մեզ գրում են ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ հետևեալը. «Խոլէրան մեզանում վերջացաւ։ Ահա մօտ երկու ամիս է, որ խոլէրայի ոչ մի դէպք չէ պատահել քաղաքումս։ Շուտով սկսելու են դէզինֆէկցիայի ենթարկել այն բոլոր տները, որտեղ խոլէրայի դէպքեր են պատահել։ Սակայն դրանով ամեն բան չը պէտք է վերջանայ։ Մեր քաղաքային վարիչները չը պէտք է մոռանան, որ ախտը կարող է կրկնվել միւս տարի և պէտք է լուրջ և մշտական հոգողութիւն ունենան քաղաքիս անպայման մաքրութեան վրա։»

—

Տեղական վրաց լրագիրները հաղորդում են, որ իբր թէ Հռօմի պապի կարգադրութեամբ այսուհետև հրամայված է Քութայիսի կաթօլիկների եկեղեցում այլ ևս չը կատարել ժամասացութիւնը վրացերէն լեզուով։ Լրագիրները չեն ասում թէ այսուհետև ինչ լեզուով կը կատարվի ժամասացութիւնը Քութայիսի կաթօլիկ եկեղեցում։

—

Մեզ գրում են ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ որ հոկտեմբերի 24-ին այդ քաղաքի հայ թատրօնասէրները մի ներկայացում տուեցին խոլէրայից մնասված աղքատ ընտանիքների օգտին։ Ներկայացումից զուտ արդիւնք մնաց 70 րուբլի և հանգանակութեամբ էլ հաւաքվեց 40 րուբլի, ուրեմն ընդամենը 110 րուբլի։ Այդ գումարը յանձնվեց քաղաքի երկրորդ մասի պ. պրիստավին, ըստ պատկանելոյն հասցնելու համար։

—

«Новое Обозрѣніе» լրագիրը լսել է, որ Թիֆլիսի պարսից հիւպատոս, Միրզա-Րիզա-խան, անցեալ ամսի վերջերում այցելեց Բագու և Գանձակ քաղաքները, որտեղ քննեց պարսից փոխհիւպատոսութեան գործերը, բաժանեց մօտ 300 րուբլի մահմետական չքաւոր ազգաբնակութեանը և ընծաներ տուեց մի քանի անձանց։

—

«Իվէրիա» լրագիրը հաղորդում է, որ այս օրերս Երևանի ֆիրմաներից մէկը 3000 պուդ չոր միրգ է ուղարկել Ֆրանսիա։ Ֆրանսիական ֆիրման դիտաւորութիւն ունի այդ միրգը Չիկագօի ցուցահանդէսն ուղարկել։

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետևեալը. «Ձեր լրագրի անցեալ համարում յայտնված էր, որ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան վերջին նիստը կայացել է առանց նախագահի, աւելացնելով, [illegible] է պատճառը, որ հոգաբարձութիւնը նիստ[illegible] մարում առանց նախագահի։ Շատ ճշմարիտ[illegible] որ հոգաբարձութիւնն իրաւունք չունի նիստ գումարել առանց նախագահի, որովհետև, կանօնադրութեամբ, հոգաբարձութիւնը իր միջից չէ ընտրում նախագահին, այլ նախագահը հոգևոր իշխանութեան ներկայացուցիչն է՝ առաջնորդը, կամ նրա փոխանորդը։ Գումարելով մի այդպիսի նիստ, հոգաբարձութիւնը այսպիսի մի՝ պատճառաբանութիւն է անում։ Հանգուցեալ կաթողիկոսի ժամանակ, շատ անգամ՝ առաջնորդի ներկայ չը լինելու պատճառով, նիստեր չէին կայանում։ Կաթողիկոսը այդ անյարմարութիւնը վերացնելու համար, թոյլատրել էր, որ այնպիսի դէպքերում, երբ նախագահը անկարող է ներկայ լինել նիստերին, հոգաբարձութիւնը կարող է նիստ գումարել միայն այն պայմանով, որ յետոյ նախագահը ստորագրի այդ վճռին։ Արդ, այդ հիման վրա, հոգաբարձութեան վերջին նիստի որոշումները ընդունելի կը լինեն, եթէ առաջնորդական փոխանորդը՝ Համազասպ վարդապետը, ստորագրի հոգաբարձութեան որոշման։ Կը ստորագրի, թէ ոչ, մենք այդ չը գիտենք, մեզ միայն այն է յայտնի, որ Համազասպ վարդապետը, սինօդի կարգադրութեան հպատակվելով, երբէք թոյլ չէր տալիս անուշի հարց յարուցանել նիստերի ժամանակ, յայտնելով, որ այդ հարցը պէտք է առկախ մնայ մինչև նոր կաթողիկոսի գալը։ Ուրեմն ինչ նպատակով և ինչ յոյսով է կազմված աննախագահ նիստը»։

—

Այսօր, նոյեմբերի 5-ին, հայոց դերասանական խումբը ներկայացնելու է «Պարիզի աղքատներ» պիէսան։ Այդ պիէսան խաղացվել է Թիֆլիսում շատ անգամ, այնպէս որ դրա նորից ներկայացնելը ոչինչ հետաքրքրութիւն չէ ներկայացնում, և թատրօնի ղեկավարները իրաւունք չունեն սպասելու, եթէ քիչ հասարակութիւն լինի ներկայացմանը։

—

Թոյլ ենք տալիս մեզ մի առաջարկութիւն անել Թիֆլիսի հայոց թատրօնի այժմեան ղեկավարներին, այն է կազմակերպել երեք կամ չորս հոգուց բաղկացած մի մասնախումբ, որը յանձն առնէր յատկապէս պիէսաներ ընտրել, թարգմանել տալ, փոխադրութիւններ անել, և այդպիսով մատակարարել բեմին նոր և օրինաւոր պիէ-

մունքի դէմ։ Եթէ ընդունէինք էլ որ տիկին Քամսարականցին հանգուցեալը երբէք իր ոչ մի գըրւածք չէ յանձնել տպագրելու համար, բաւական է որ հանգուցեալի ժառանգները կամենում են որ նա այդ գրւածների լիակատար ժողովածուն տպագրէր։ Իսկ Յովհաննիսեան ասում է որ ունի հանգուցեալի համաձայնութիւնը, սակայն այդ համաձայնութիւնը ուրանում են հանգուցեալի ժառանգները։ Տիկին Քամսարականի իրաւունքը օրինականացրած է գրողի ժառանգների իրաւաբանական համաձայնութեամբ, իսկ Յովհաննիսեան իր իրաւունքը հիմնում է միմիայն մեռածի կամքի վրա, մի և նոյն ժամանակ կենդանի մնացած և վերոյիշեալ իրաւունքի մէջ միակ օրինական, վըճռողական ձայն ունեցող ժառանգների կամքին հակառակ։

Թէ բնական և թէ ամեն երկիրների քաղաքացիական օրէնքի զօրութեամբ՝ մեռած մարդը այլ ևս կամք չունի, եթէ նրա կամքը նրա կենդանութեան ժամանակ արտայայտված չէ եղել օրինական ճանապարհով կազմված թղթի, կամ նրա թողած կտակի մէջ, որը մեռնող մարդու վերջին կամքն է ներկայացնում։ Իսկ մեռած մարդու կամքի միակ արտայայտիչները՝ նրա ժառանգներն են։

Մենք չենք ուրանում, որ և Աբգար Յովհաննիսեան կարող էր Րաֆայէլ Պատկանեանի ժառանգ դառնալ, եթէ հանգուցեալը կամ իր կեանքի ժամանակ օրինական ճանապարհով վաւերացրած թղթով յանձնէր նրան իր այս կամ այն, նոյն իսկ իր բոլոր գրւածների վրա լիակատար իրաւունքը, կամ իր գրական վաստակների ժառանգ դարձնէր նրան իր կտակի մէջ։ Բայց քանի որ ոչ այս և ոչ այն կայ,—ուրեմն Պատկանեանի ժառանգները՝ միմիայն իր զաւակներն են և ամեն մի ուրիշ մարդ, որը գրողի մահից յետոյ, առանց այդ ժառանգների թոյլտւութեան, սեփականացնում է իրան հանգուցեալի այս կամ այն գըրւածք՝ գրական գողութիւն է գործում, դառնում է պլագիատոր, գրանենգ, կօնտրաֆակտօր։

—

Ինչպէս մենք մեր յօդուածի սկզբումն ասեցինք՝ կայ լիակատար սեփականութեան իրաւունք, բայց կայ և սահմանափակւած սեփականութեան իրաւունք (ограниченное право собственности). Ընդունենք մինչև անգամ որ հանգուցեալ Պատկանեան ընծայած լինէր Աբգար Յովհաննիսեանին իր գրւածներից մինի բնագիրը։ Բայց ունենալ մի գըրողի կողմից ընծայած բնագիր դեռ ինձ իրաւունք չէ տալիս լոյս ընծայել, կամ ծախել այդ բնագիրը։ Կայ օրէնքով բնագրի վրա իրաւունք (право на подлинникъ) և կայ նոյն բնագիրը հրատարակելու, լոյս ընծայելու իրաւունք (право на изданіе подлинника), որ բոլորովին տարբեր բաներ են։

Երևակայեցէք որ ես բաղդ ունենայի անձամբ ծանօթ լինել հանգուցեալ ռուս գրող Շչէդրինի հետ և բաղդ ունենայի նրա բարեկամութիւնը վայելել։ Եւ ահա նա, ի նշան բարեկամութեան, իր կենդանութեան ժամանակ ընծայած լինէր ինձ իր ձեռագիր գրւածներից, իր բնագիրներից մէկը։ Դա կը լինէր, անտարակոյս, մի շատ թանգագին ընծայ, բայց միմիայն մի ընծայ, որ ես սրբութեամբ կը պահէի ինձ մօտ։ Սակայն այդ ընծայաբերութիւնը իրաւունք չէր տայ ինձ վերցնել այդ գրւածքը, հայերէն թարգմանել նրան և գիցուք «Մշակում» տպագրել։ Բայց այժմ մենք կատարեալ իրաւունք ունենք տպագրել «Մշակի» մէջ հանգուցեալ Շչէդրինի բոլոր գրւածները, քանի որ հանգուցեալի որդուց, ժառանգից, մենք ստացած ունենք մի գրաւոր թոյլտւութիւն, որով նա իրաւունք է տալիս մեզ իր հօր բոլոր գրւածները թարգմանել հայերէն լեզուով և տպագրել «Մշակի» մէջ։

—

Մենք ասեցինք արդէն որ մեռած մարդն այլ ևս կամք չունի. նրա կտակը նրա վերջին կամքն է։ Այնուհետև կտակով թէ առանց կտակի՝ օրէնքով իր ժառանգներին է անցնում հանգուցեալի կամքը, նրանց մէջն է ամփոփւում, մարմնանում մեռածի կամքը։ Սրանք են դառնում այնուհետև վախճանվածի կամքի ներկայացուցիչները և հանգուցեալի կամքն իմանալու համար՝ հանգուցեալի ժառանգների կամքը պէտք է առնել։ Մեռածի գրական վաստակների վրա, յետոյ տարի շարունակ, կատարելապէս տիրանում են նրա ուղղակի ժառանգները, բացի այն գրական վաստակներից, որ հանգուցեալը կամ իր կենդանութեան ժամանակ օրինական ճանապարհով զիջել է կողմնակի անձանց, կամ թէ կտակով է կտակել այս կամ այն կողմնակի տնձնաւորութեան։

Տիկին Քամսարականցին, ինչպէս երևում է Պատկանեանի այրի նամակից, հանգուցեալը օրինական ճանապարհով է յանձնել իր գրւածները հրատարակելու,—իսկ Աբգար Յովհաննիսեանին՝ ոչ։ Պատկանեան գիցուք ընծայած էլ լինէր Աբգար Յովհաննիսեանին իր ձեռագիրներից մէկը... Դրանից ինչ դուրս եկաւ.... Այդպիսի ձեռագիրներ և հեղինակութիւնների բնագիրներ հանգուցեալ Պատկանեան ընծայած ունէր, բացի Աբգար Յովհաննիսեանից, և շատ ուրիշներին էլ՝ և Փիլիպպոս Վարդանեանին, և Եղիկ քահանայ Երզնկեանցին, և իր բարեկամ Գրիգոր Ջալալեանին և Կիրակոսին ու Մարտիրոսին, և Պետրոսին ու Պօղոսին.... Այդ ուր կերթար, եթէ այդ անձինքներից իւրաքանչիւրը, Աբգար Յովհաննիսեանի պէս, վերկենային ու ժառանգներին յանդգնաբար տալէին. «մենք ձեզ յետ չենք տայ ձեր հօր գրական վաստակները, նրանք մեր ձեռքումն են և այժմ եթէ կուզենք՝ կը ծախենք, կուզենք՝ կը տպագրենք, կուզենք՝ կոչնչացնենք, կուզենք՝ ուրիշին կը յանձնենք, կուզենք՝ մեզ մօտ յաւիտեան կը պահենք, վերջապէս կուզենք՝ ինքնակամ կերպով պահ կը տանք մի որ և է ազգային թանգարանին. բայց ձեզ երբէք յետ չենք տայ....»

Այն ժամանակ, եթէ ամեն մարդ այդպէս կը թալանէր ժառանգներին,—էլ ինչով կապրէին ժառանգները, որոնց ապրուստի միակ միջոցը, բացի մի փոքրիկ փայտեայ տնից և մի այգուց՝ իրանց հօր գրական վաստակներն են....

Այո, պնդում ենք, դա կը նշանակէր, բառի բուն նշանակութեամբ՝ թալանել ժառանգներին։

Եւ դուք ինչ գիտէք, գուցէ տիկին Հոփսիմէ Պատկանեան ինքն կը ցանկանար լաւ գնով ծախել մի հրատարակչի վրա «Աստառ» գրւածքը։ Մենք գիտենք, ի հարկէ, որ «Աստառի» վերաբերմամբ նա այդ չէր անի, քանի որ ինքն դէմ էր այդ գրւածքի տպագրութեան, բայց «Քաղեբթօնը» նա ինչի չէր ծախի.... Ապա դուք ինչ իրաւունք ունէք հանգուցեալի որբերի բերանից խլել իրանց սեփական կտոր հացը և այդ գրւածները ձեր օգտին ծախել։

Դա ծախել չէ, ապա ինչ է, եթէ այդ գրւածները դուք հրատարակում էք ձեր լրագրում, ուրեմն ծախում էք ձեր բաժանորդների վրա, տալիս էք նրանց այդ յօդուածներն ի հաշիւ այն տարեկան բաժանորդավճարի, որ ստանում էք նրանցից, թէրևս յոյս էլ ունենալով որ դրանով «Արձագանքի» բաժանորդագրութիւնը եկող տարի կաւելանայ, ուրեմն ուրիշի, այն էլ որբերի սեփականութիւնը ձեզ սեփականացնելով

սաներ, որպէս մի ամենազօրեղ միջոց հասարակութիւնը թատրոն գրաւելու համար:

—

ՎԵԼԻՍՑԻԽԷ գիւղից մեզ գրում են. «Մեզանում այգեքաղը վերջացաւ սեպտեմբերի վերջերին: Այգեքաղը շատ լաւ անցաւ, բերքը շատ լաւ էր և առատ: Բնակիչների նիւթական ապահովութիւնը կազմում է խաղողից ստացված ամենապատուական գինին: Չը նայած որ այս տարի գինին շատ առատ է, բայց բոլորովին գին չունի. առաջ բեռը ծախում էին 100 րուբլով, իսկ այժմ 50—60 րուբլուց աւելի չեն տալիս: Ի՞նչ անի խեղճ գիւղացին. ամբողջ տարի դառն քրտինքով աշխատում է այգում, որպէս զի վերջը վայելէ աշխատանքի պտուղը և պարտքերի գոնէ ամենաչնչին մասը վճարի, բայց բոլորը զուր: Գիւղացին այդ 60 րուբլիով պէտք է ամբողջ տարին կառավարվի և մի և նոյն ժամանակ այգի չինի: Եւ այդ ցաւալի է, մանաւանդ այն պատճառով, որ որանց միակ պարապմունքը այգեպանութիւնն է, ուրիշ ոչ մի գործով չեն պարապում: Ի դէպ, հաղորդում ենք և մի ուրիշ լուր այդ գիւղի կեանքից: Ամսիս 23-ին, երբ լուսինը խաւարեց, ժողովրդի մէջ սկսվեց մեծ իրարանցում. Նրանք հաւատացնում էին, թէ վիշապը բռնել է լուսնեակին և ուզում է կուլ տալ: Սկսեցին հրացաններ արձակել, շարունակ մօտ երկու ժամ, որպէս զի վիշապը հրացանի ձայնից վախենայ և բաց թողնի: Որպիսի տգիտութիւն...»

—

Շուշուց յօգուտ Րաֆ. Պատկանեանի ընտանիքի ստացանք պ. Մնացական Խունունցի ձեռքով 81 րուբլի, որ հանգանակված է եղել Շուշում: Նուիրատուներից Իսահակ Թադէոսեան այդ գումարից տուել է 25 ր. մնացածները հինգ, երեք և երկու րուբլի: Նախկին 1712 ր. 20 կ. գումարի հետ միասին ունենք այժմ 1793 րուբլի 20 կոպէկ:

—

«Արձագանքը» իր քննադատներով, որոնց գրածը միայն իրանք են կարդում և մէկ էլ լրագրի սրբագրիչը, մեզ յիշեցնում է միջնադարեան այն եզուիտներին, որոնք տառերի մէջ հերետիկոսութիւն էին տեսնում, և դարձուածների մէջ՝ հերձուածք: Հայոց կրօնական դասագրքերը, մեծ մասամբ, թարգմանված են կամ ռուսերէնից և կամ գերմաներէնից, և դրանցից ոչ մէկը՝ ոչ հայոց եկեղեցու դաւանութիւնը խախտեց և ոչ էլ հերետիկոսութիւն տարածեց: Իսկ Բեգնազարեան քահանայի գրքի մէջ, կարծում ենք, նախ հերետիկոսութիւն չը կայ, և եթէ լինի էլ մի սխալ, այդ սխալը անկարող է հայոց եկեղեցու դաւանութիւնը փոխել: Խղճուր էք

այդքան վրդովւում, այդքան յուզւում, պարոններ և հոգևորականներ: Հոգացէք ձեր ժողովրդի և ձեր հօտի աւելի կարևոր, աւելի կենսական պահանջների և պէտքերի մասին, և թողէք այդ միջնադարեան բծախնդրութիւնը: Միթէ կարծում էք, որ մենք չը գիտենք, թէ դուք կը լինէիք Բեգնազարեանի «Կրօնի դասագրքի» ամենամեծ գովաբանողները, եթէ հեղինակը Բէգնազարեան չը լինէր, կամ եթէ այդ գիրքը մի քանի տարի առաջ լոյս տեսած լինէր, երբ Բէգնազարեանին ձեր բարեկամ էիք համարում: Մենք էլ, հասարակութիւնն էլ, այդ լաւ գիտենք:

—

Լեոն արեղայ Խօջայեան՝ Թիֆլիսի թեմում դպրոցական գործերը վերաքննելուց յետոյ, մրղէն վերադարձել է Թիֆլիս:

—

Խորհուրդ ենք տալիս մեր գաւառական ինտելիգենցիային, թէ քաղաքներում և թէ գիւղերում, այս ձմեռվայ ընթացքում՝ հասարակական գրոյցներ կամ դասախօսութիւններ անել խոլէրայի մասին, և մանրամասն կերպով բացատրել ժողովրդին թէ ինչ է խոլէրան և ինչպէս պէտք է կռւել նրա դէմ: Մեր գիւղական ուսուցիչները նոյն իսկ այդ մասին կարող են եկեղեցիներում խօսել, և մենք յոյս ենք, որ հոգևոր իշխանութիւնը ուրախութեամբ այդ իրաւունքը կը տայ նրանց: Մի կողմից բրօշիւրներ տարածել գրագէտների, իսկ միւս կողմից դասախօսութիւններ կարդալ անգրագէտների համար՝ դպրոցում, եկեղեցում, հասարակաց ժողովներում, ահա երկու զօրեղ միջոցներ, որով կարող կը լինենք պատրաստել ժողովուրդը՝ առաջիկայ տարին խոլէրային դիմադրելու համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԵՏԷԻ ՑՈՅՑՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

—

Կ. Պօլսից հոկտ. 25 թւով գրում են հետևեալը արտասահմանի հայ լրագիրներին.

«Կրետէի կուսակալ Մահմուտ Ճէլալէտտին փաշան ամբողջ կղզին լրտեսների ցանցի մը տակ առած էր որով բնակիչների դժգոհութիւնը գըրգռած էր: Գանձային վարչութեան մէջ ալ զեղծումներ պակաս չէին և շատ մը անհրաժեշտ չինութիւններ յետաձգուեր էին: Վերջապէս այդ և ուրիշ պատճառներով կռիւը պայթեցաւ և արիւն հոսեց երկու կողմէն ալ: Թէև Կրետէի կուսակալը և զօրքերի հրամանատարը թիւրք լրագիրներին մի-

ջոցով հերքեցին շարժման լուրերը, սակայն այդ հերքումները հաւատք չընծայուեցին:»

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ՄԷՋ

—

Հոկտեմբերի 12-ից Պօլսի լրագիրները հետևեալն են հաղորդում.

«Պուլկարիոյ հայ վարժարանները, հոկտեմբեր 1-էն սկսեալ բացուելով, կը շարունակեն հայերէն դասախօսութիւններն ըստ առաջնոյն՝ իրենց ծրագրին համաձայն:

«Թէպէտև Պուլկար կառավարութիւնը այս մասին տակաւին դեկուցում մը չէ ըրած պաշտօնապէս հպատակ քրիստոնեայ ազգաբնակութեանց, սակայն պաշտօնական օրաթերթը հրատարակած է կառավարական թոյլտուութեան լուրը:

«Պուլկարիոյ մէկ քանի հայաբնակ քաղաքներու թաղական խորհուրդներուն հաստատութեան առթիւ, հայոց պատրիարքը իր ղրկած պաշտօնագիրներուն մէջ յանձնարարած է, մասնաւորապէս, ամեն ժամանակէ աւելի ուշադրութեան առնել ազգային վարժարաններու բարեկարգութեան խնդիրը և անոնց զարգացմանը աշխատիլ:»

ԽՈԼԵՐԱՆ ԷՐԶՐՈՒՄԻ ԿՈՂՄԵՐՈՒՄ

—

Թիւրքաց կառավարութիւնը մի-մի անգամ հաղորդում է թերի պաշտօնական տեղեկութիւններ խոլէրայի մասին, որոնք ստացվում են հայկական նահանգների վալիներից: Քաղում ենք այդ տեղեկութիւններից հետևեալները. «Կարնոյ կուսակալութիւնը հոկտեմբեր 11 թուականաւ հեռագրած է թէ Կարնոյ քաղաքին մէջ հոկտեմբեր 10-ին, առաջուան բռնուածներէն 8 մահ պատահած և նորէն 11 մարդեր վարակվեր են: Հոկտեմբեր 11-ին առաջուան բռնուածներ 7-ը մեռեր և 19 մարդեր վարակվեր են: Իլիճէ գիւղին և Հայտարի մաքրանոցին շրջակայ Կէօնիք գիւղին մէջ 6 մահ ու 3 դէպք:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Բերլինից հեռագրում են հոկտեմբերի 26-ին (նոյեմբերի 7-ին) հետևեալը. «Պրոֆէսոր Վիրխօվ երէկ մի ճառ արտասանեց, որի մէջ յանդիմանում է Բիսմարկին, որ նա շատ ուշ է սթափվել, յայտնելով այժմ իր ազատամիտ մտքերը:»

—Բերլինից «Times» լրագրին հեռագրում են հետևեալը. «Այստեղ լուր տարածվեց, թէ «Köln. Zeitung» լրագրին զինուորական օրինագծի բնագիրը հաղորդող անձը գտնելու համար սկսված քննութիւնը անսպասելի կերպով դադարեցրած է: Հասարակական կարծիքը դրանից այն եզրակացութիւնն է դուրս բերել, որ օրինագիծը հրատարակող անձը այնքան բարձրաստիճան է, որ կոմս Կապրիվի չը վստահացաւ դատաստանական պատասխանատուութեան ենթարկել նրան:»

—Միլանից լրագիրներին հեռագրում են հոկտեմբերի 26-ին (նոյեմբ. 7-ին), որ ընտրողական պայքարը Իտալիայում բաւական դանդաղ է ընթանում. միայն Սիցիլիայում գործը անկարգութիւններին հասաւ: Կրիսպի և Րուդինի ձայների անհաւասար մեծամասնութեամբ են ընտրված:

—Սպանիայի Մադրիդ մայրաքաղաքում տեղի են ունեցել ծանր անկարգութիւններ: Նոյն անկարգութիւնները կրկնվել են և Սպանիայի ուրիշ քաղաքներում, ինչպէս Գրենադա, Ալմէրիա և այլն: Երկիւղ են կրում որ այդ անկարգութիւնները մինիստրական ճգնաժամ առաջ կը բերեն:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երուսաղէմում, հայոց վանքում, այս օրերս վախճանվեց մի հայ կոյս, 115 տարեկան հասակում: Պաշտօնապէս յայտնի է որ այդ կոյսը մտել է վանքը 17 տարեկան հասակում և 98 տարի շարունակ ոչ մի անգամ վանքի շինութիւնից ոտքը դուրս չէր դրած:

***

Դանիայում այն աստիճան բազմացել են կատաղած շներ, որ այդ երկրի մինիստրութեան հրամանով արգելված է այժմ ուրիշ երկիրներից շների ներմուծելը:

***

Այս օրերս վախճանվեց Պարիզում յայտնի ֆրանսիացի օպէրէտային երաժիշտ-հեղինակ, Պօլ Հերվէ, 67 տարեկան հասակում: Հերվէի օպէրէտները շատ յայտնի են ոչ թէ միայն Ֆրանսիայում, բայց և ամբողջ Եւրոպայում: Նրա օպէրէտները երկար ժամանակ մրցում էին օպէրէտային թատրոններում հռչակաւոր Օֆէնբախի օպէրէտների հետ:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՎԻԷՆՆԱ, 2 նոյեմբերի: Թագաժառանգ Ցեսարեվիչն այցելեց կայսերական գերեզմանոցը և մի պսակ դրեց օգոստափառ Թագաժառանգ պրինցի դագաղի վրա, ներկայ եղաւ ռուսաց դեսպանատան եկեղեցում պատարագին, ուր բազմաթիւ ժողովուրդը ջերմ կերպով ողջունեց Նորին Բարձրութեան: Ցեսարեվիչ այցելութիւններ արեց Էրցհերցօգներին Հօֆբուրգում, ընդունեց կոմս Կալնոկիին. տեսակցութիւնը տևեց $^3/_4$ ժամ: Ապա տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ճաշկերոյթ, մասնակցութեամբ կայսրի, կայսրուհու և այրիացած Թագաժառանգ պրինցուհի Ստեֆանիի: Կայսրուհին մտաւ հանդիսաւոր ճաշկերոյթի մեծ դահլիճը Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի հետ թևանցուկ: Այստեղի բոլոր լրագիրները նուիրում են Թագաժառանգ Ցեսարեվիչին համակրական յօդուածներ:

աւելի դրամ կը ստանաք ձեր լրագրից, քանի որ դրանով կաւելանայ ձեր բաժանորդների թիւը: Իսկ մի և նոյն ժամանակ ուղղակի ժառանգներին զրկում էք այդ գրուածների վաստակից: Այո, պ. Ցովհաննիսեան, ուրիշները 50 կոպէկ, մի մի րուբլի են նուիրում Պատկանեանի որբերին նիւթապէս օգնելու համար, իսկ «Արձագանքի» խմբագիրը ինքն էլ խլում է բանաստեղծի ժառանգների բերանից իրանց մի կտոր հացը: Եթէ դա պլագիատ, գրագողութիւն, գրական գողութիւն չէ՝ ապա ի՞նչ է:

—

Սակայն ընդունենք, որ տիկին Հռիփսիմէ Պատկանեան ամենևին չէր ուզում ծախել իր որբերի օգտին ոչ «Աստառը», ոչ էլ նոյն իսկ «Քաղքենթօնը», այլ ցանկանում էր ուղղակի ոչնչացնել թէ առաջին և թէ գուցէ նոյն իսկ երկրորդ գրուածքը: Այդպէս է դրա կամքը, նա է կատարեալ տէրը, ի՞նչ կարող էք, կամ ի՞նչ իրաւունք ունէք դրա դէմ մի խօսք անգամ ասելու:

Ութեմն այդ դիպուածում, բացի իրաւաբանական ապօրինի վարմունքից, կայ և մի բարոյական տգեղ կողմ պ. Ցովհաննիսեանի վարմունքի մէջ:

«Քաղքենթօն» գրուածքի մասին մենք ոչինչ չը գիտենք, բայց փաստ է, որ տիկին Պատկանեան հրապարակապէս յայտնել է թէ «Աստառը» տպված է իր հանգուցեալ ամուսնու կամքի դէմ: Ընդունենք մինչև անգամ որ տիկինը դիտմամբ է ասում այդ, ընդունենք որ ոչ թէ ինքն Պատկանեանն էր կամենում, որ «Աստառը» երբէք չը տպագրվի, այլ ինքն այրին, նրա զաւակներն ու նրանց խնամակալները չեն կամենում այդ գրուածքը տպված տեսնել: Ասեցէք խնդրեմ, ի՞նչ իրաւունքով, դուք, մի մասնաւոր, կողմնակի մարդ, մինչդեռ հանգուցեալի բոլոր գրուածները տպագրելու իրաւունքը յիսուն տարի շարունակ

ժառանգներին է պատկանում, դուք ի՞նչ իրաւունքով, կրկնում ենք, յանդգնում էք ճնշում, բարոյական ճնշում գործել ժառանգների վրա, արգելք դնելով նրանց այդ դիտաւորութեան կատարելուն և անպատճառ ուզում էք ստիպել թէ ժառանգներին, թէ այրին, թէ խնամակալներին՝ տպված, հրատարակված տեսնել այն գրուածքը, որ ժառանգները չ ե ն կ ա մ ե ն ու մ լոյս ընծայված տեսնել: Գուցէ նրանք ցանկանում են կամ պահել կամ իսպառ ոչնչացնել այդ գըրուածքը, իսկ գուցէ կը ցանկանային, որ նա լոյս տեսնէր միայն յիսուն տարուց յետոյ: Այդպէս է նրանց կամքը:

—

Մասնաւոր, կողմնակի անձի կողմից, ընդդէմ ժառանգների կամքի այդ տեսակ կամայական գործողութիւն, այդ տեսակ բռնի վարմունք՝ ոչ ըքին ներելի չէ:

Բերենք մի անալոգիական օրինակ:

Երևակայեցէք որ ես ժառանգ եմ, որդի եմ մի երևելի նկարչի, որն իր աշխարհահռչակ, հրաշալի ձիթանկարների թւում, որոնք իրանց բովանդակութեամբ բարձրացնում են ժամանակակիցների հոգին, կրթում են մեր ճաշակը, ներշնչում են մեզ իրանց արտայայտած մտքերով ամենավսեմ գաղափարներ, պատահմամբ թողել է և մի պատկեր, որն իր բովանդակութեամբ, իր ոգով, միմիայն անասնական ստոր ինստինկտներ զարգացնող տեսարանով՝ բաւական նսեմացնում է նոյն նկարչի աշխարհահռչակ համբաւն ու փառքը:

Բայց, դժբաղդաբար, այդ մի հատ պատկերը նկարչի մահից յետոյ գտնվում է ոչ թէ իմ, նրա ժառանգիս ձեռքում, այլ հօրս նախկին մի բարեկամին պահ է տուած:

Ես ժառանգ լինելով, և հօրս անարատ փառքի նախանձախնդիր լինելով, կամենում եմ որ հօրս,

այդ երևելի նկարչի փառքը միշտ ա ն բ ի ծ մնայ, մանաւանդ որ նրա կեանքի վերջին տարիները ես ինքս նրա բերանից շատ անգամ լսել եմ, թէ ինքն զղջացել է, որ այդ տեսակ պատկեր է նկարել, մի պատկեր, որը պատիւ չէ բերում իր վրձինին, որը նսեմացնում է իր փառքը, և նա շատ անգամ դիտաւորութիւն է յայտնել յետ պահանջել և ոչնչացնել պատկերը:

Եւ ահա ես վճռում եմ, ոչ թէ միայն այն պատճառով, որ այդպէս էր ցանկանում հ օ ր ս, բայց և որովհետև ես նրա ժառանգ լինելով, ամենից շատ իրաւունք ունեմ նախանձախնդիր լինել մ ե ծ ն կ ա ր չ ի անարատ անունը պահպանելուն՝ յետ պահանջել յիշեալ պատկերը: Ես անվիճելի իրաւունք ունեմ, որպէս լիազօր ժառանգ և սեփականատէր, վարվել ժառանգութեանս հետ իմ կամքիս համեմատ, մանաւանդ երբ բացի նիւթական հարցից, խնդրի մէջ կայ և բ ա ր ո յ ա կ ա ն կողմն էլ: Ուստի ես վճռել եմ, եթէ խիստ չը ոչնչացնեմ էլ վերոյիշեալ պատկերը, որը կարող է նսեմացնել մեծ նկարչի փառքն ու համբաւը, կարող է վայր գցել նրա մեծ անունը, գոնէ իմ տանս մի անկիւնում, հեռու մարդկային հայեացքներից պ ա հ ե լ այդ պատկերը, երբէք նրան հանդէս չը դնել, ծածկել նրան հասարակութեան աչքերից....

Բայց ո՞րքան է իմ զայրոյթս, իմ վիշտս, երբ հօրս բարեկամի պատասխանից տեղեկանում եմ, որ նա մեծ նկարչի մահից անմիջապէս յետոյ՝ առանց ինձանից համաձայնութիւն առնելու՝ ծախել, կամ ցուցահանդէս է դրել, վերջապէս անյայտութիւնից լոյս է հանել յիշեալ պատկերը....

—

Եւ եթէ մեծ նկարչի բարեկամ իրան անուանողը մինչև անգամ կառաջարկէ ինձ յետ դարձնել

այն գումարը, որը գոյացել է այն տգեղ պատկերի ծախելուց, կառաջարկէ վճարել ինձ իմ կրած նիւթական վնասը,—ես, որպէս մեծ նկարչի փառքին նախանձախնդիր ժառանգ՝ կը մերժեմ այդ ստոր առաջարկութիւնը, որովհետև դրամով չէ կարելի մաքրել անպատւութիւնը, չէ կարելի բուժել այն հարուածը, այն վէրքը, որ ծախողը հասցրել է վսեմ գաղափարների դրօշակակիր մեծ գեղարուեստագէտի անբիծ փառքին՝ հրապարակ հանելով նրա թոյլ, ոչինչ ներքին արժանաւորութիւն չունեցող, նրա հրաշալի վրձինին անարժան, նրա ուրիշ վսեմ ստեղծագործութիւնների շարքում մի ցաւալի բացառութիւն, մի սուր աններդաշնակութիւն կազմող, ողորմելի ստեղծագործութիւն....

—

Չը գիտէք, միթէ, որ կեանքի մէջ, բացի նիւթականից՝ կայ միշտ և բարոյական կողմը, կայ անուն, պատիւ, փառք, բարի համբաւ, որոնց անարատ պահպանելու համար՝ եթէ նախանձախնդիր չեն մեռած մեծ մարդու թէ բարեկամ իրանց անուանողները և թէ մշտական սկանդալներ սիրող անկիրթ ամբոխի մեծամասնութիւնը,—բայց նոյն մեծ անունը անարատ պահպանելու և նրան նախանձախնդիր լինելու կատարեալ իրաւունք և անպայման պարտաւորութիւն ունեն մեռած մարդու ժառանգները:

Չը գիտէք, միթէ, որ բացի նիւթական վնասից, որը կարող է առաջ գալ յափշտակութիւնից, պլագիատից, գրական գողութիւնից,—կայ աշխարհիս երեսին և բ ա ր ո յ ա կ ա ն վնաս:

Եւ մի մարդու անուան բարոյական վնաս հասցնողը՝ նոյնչափ և գուցէ աւելի էլ կարող է պատժվել դատարանի վճռով, քան մարդուն նիւթական վնաս հասցնողը:

Գ. Ա.

ՊԱՐԻԶ, 2 Նոյեմբերի: Մեծ իշխան Վլադիմիր և Ալեքսիյ Ալէքսանդրովիչները այսօր առաւօտեան Նախագահ Կարնոյի հետ գնացին Բամբուլիէ անտառը:—«Нов. Время» լրագիրը լսել է, որ պետական խորհրդի քննութեան ներկայացրած է նախագիծ՝ իգական բժշկական ինստիտուտի մասին, ինչպէս ենթադրվում է անուանել նախկին բժշկական կուրսերը՝ կանանց համար:

ՎԻԷՆՆԱ, 2 Նոյեմբերի: Երէկ երեկոյեան Թագաժառանգ Ցէսարեվիչը այստեղից ուղևորվեց Վօլօչիսկ: Կայսրը ճանապարհ դրեց Օգոստափառ հիւրին մինչև կայարան:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 Նոյեմբերի: «Journal de St. Petersburg» լրագիրը ասում է, որ մեզ մօտ գոհունակութեամբ են նայում այն սիրալիր ընդունելութեան վրա, որ Վիէննայում ցոյց են տուել ռուսաց գահի ժառանգին, մի ընդունելութեան, որը, ինչպէս ասում է «Wiener-Abendpost» Վիէննայի լրագրութեան միւս գլխաւոր օրգանների հետ միասին, մի նոր ապացոյց է այն բարեկամական յարաբերութեան, որ կայ ռուսաց և Աւստրո-Ունգարիայի արքունական տների մէջ:—Երէկ Սերբիայի նոր դեսպան Վասիլևվիչ յանձնեց Թագաւոր Կայսրին իր հաւատարմագիրը և ներկայացաւ Թագուհի Կայսրուհուն:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 Նոյեմբերի: Լուրերին նայելով, ռուս-գերմանական դաշնագրի կապելը յետաձգվում է:

ՕԴԷՍԱ, 4 Նոյեմբերի: Թագաժառանգ Ցէսարեվիչը երէկ, առաւօտեան 9 ժամին, արտակարգ գնացքով ժամանեց այստեղ Վիէննայից, և «Պամիատ Մերկուրի» շոգենաւը նստելով՝ մի ժամից յետոյ ուղևորվեց դէպի Բաթում:

ՊԱՐԻԶ, 4 Նոյեմբերի: Լոբէպս դատի կենթարկվի՝ Պանամայի ջրանցքի շինութեան գործի առիթով:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Նոյեմբերի 3-ին

Լօգօնի վրա 10 ֆունտ արժէ . .	100 ր.	90 կ.
Բերլին վրա 100 մարկ — . .	49 ր.	55 »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	40 »	10 »
Ոսկի — — արժէ . .	8 »	10 »
Մաքսայի կուպօններ — . .	162 »	— »
Արծաթ — — — . .	1 »	10 »
Բօրսային դիսկօնտեր — . .	4 »	$5^1/_2$ »
Պետ. բանկի 5% տոմս 1 շրջանի . .	103 »	— »
— — — — 2-րդ — . .	103 »	— »
— — — — 3-րդ —	— »	— »
— — — — 4-րդ —	— »	— »
— — — — 5-րդ —	— »	— »
— — — — 6-րդ —	102 »	75 »
6% ոսկեայ ռէնտա	166 »	— »
4% ոսկեայ փոխառութիւն. . .	— »	— »
Արևելեան 5% փոխառ. 1-ին շրջ.	— »	— »
— — — 2-րդ —	102 »	75 »
— — — 3-րդ —	104 »	87 »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	238 »	25 »
— — երկրորդ —	217 »	50 »
Պետական երկաթուղային ռէնտա.	103 »	75 »
$4^1/_2$ ռէնտա	— »	— »
5% ներքին փոխառութեան . . .	94 »	50 »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	102 »	— »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.		
Գրաւ. թղթ. — — .	190 »	25 »
$5^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի.	105 »	50 »
$4^1/_2$% գրաւական թղթեր կալուած.		
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	158 »	25 »
— — — թղթադ. .	101 »	75 »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ.		
ընկերութեան օբլիգացիաները. .	101 »	75 »
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	101 »	25 »
Օդէսայի — — .	102 »	— »
Թիֆլիսի — — .	97 »	75 »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	102 »	— »
— — Քութայիսի — .	102 »	— »

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը խաղաղ է:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 Նոյեմբերի: Ազնուական կալուածական բանկի գրաւական թղթերի կատարած տիրաժի ժամանակ գլխաւոր գումարներն ընկան հետևեալ տոմսերի վրա:

№ սերիայի	№ տոմսի	Գումարը	№ սերիայի	№ տոմսի	Գումարը
12,964	3	200,000	14,897	29	1,000-ական
337	46	75,000	2,130	13	
4,789	13	40,000	1,624	31	
10,735	1	25,000	1,954	32	
5,815	48	10,000	15,868	32	
3,986	40	10,000	10,405	38	
11,471	37	10,000	6,348	10	
2,896	5	8,000-ական	15,588	20	
6,198	14		10,470	27	
11,170	42		2,484	48	
8,033	18		5,390	17	
14,201	1		3,285	35	
13,572	24	5,000-ական	12,486	19	
8,266	5		14,977	49	
3,191	1		3,119	47	
14,860	11		1,072	14	
14,416	25		2,631	39	
14,564	37		2,155	15	
3,082	9		9,637	38	
10,514	49		3,014	39	

Խմբագիր-Հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Հինգշաբթի, Նոյեմբերի 5-ին, Հայ դերասանական մշտական խումբը

կը ներկայացնէ

ՊԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏՆԵՐ

Դրամա 5 գործողութեամբ և յառաջաբանով, Թարգ. ֆրանսերէնից:
Կը մասնակցեն տ.տ. Զաբէլ, Աստղիկ, օր. Վարդուհի և ուրիշներ. պ.պ. Պետրոսեան, Աբէլեան, Տէր-Դաւթեան, Աբրահամեան, Ազայեան, Արաքսեան, Աւետեան և ուրիշները:
Սկիզբն է $7^1/_2$ ժամին երեկոյեան: Տեղերի գինը սովորական է:
Տոմսակները կարելի է ստանալ կասսայում:

№ 126 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտնում է ընդհանուր գիտութեան, որ ուրբաթ օր, Նոյեմբերի 13-ին, Վարչութեան առեանում, ցերեկվայ ժամը 12-ին, նշանակված է աճուրդ՝ կապալով տալու քաղաքային հողաբաժինը Նաւթլուղում, 194 դեսեատինի և 100 քառակուսի սաժէնի տարածութեամբ, որը պիտանի է արօտատեղի և խոտ հնձելու համար, ԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ժամանակով, այն է յունվարի 1-ից եկող 1893 թւի, մինչև յունվարի 1-ը 1896 թւի: Պայմանների հետ ծանօթանալու համար կարելի է դիմել Ուպրավա, ամեն օր առաւօտեան 10 ժամից մինչև 1 ժամ կէսօրից յետոյ: № 127. 1—3

ԲԺԻՇԿ ՄՈՒՐՋԱՅԵԱՆ

կոկորդի, քթի և ականջի ցաւերի մասնագէտ, ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 1 ժամ.
երեկոյեան „ 5-ից — 7 —
Իր բնակարանում, Գօլօվինսկի պրօսպէկտում, տուն № 7.
(№ 157) 1—6

Բ Ժ Շ Կ Ա Ր Ա Ն

Թարգմանութիւն գերմաներէնից, բժշկապետ
ԼԵՒՈՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆՑԻ

Բժշկարանի կից է բժշկական ռուսա—Հայ բառարան: Ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ կենտրոնական գրավաճառանոցում և ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ պ. Էմին Տէր-Գրիգորեանի մօտ: Գինն է 2 րուբլի:

4—6 (№ 113) Լ. Տիգրանեանց

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ

1) Աղայեանց՝ Ուսումն Մայրենի լեզուի, ա. տ. . . . . գինը 25 կ.
2) » Ուսումն Մայրենի լեզուի, բ. տ. . . . . » 40 »
3) » Ուսումն Մայրենի լեզուի, գ. տ. . . . . » 55 »
4) Գէօրգբէգեանց՝ Թուաբանական խնդիրներ, մ. ա. . . . » 40 »
5) » Թուաբանական խնդիրներ, մ. բ. . . . » 50 »
6) Թումանեանց՝ Начальная книга Русскаго языка . . . » 25 »
7) Մանդինեանց՝ Ընտանեկան աշխարհ, ա. տ. . . . . » 25 »
8) » Դիւցազնական աշխարհ, բ. տ. . . . . » 30 »
9) » Նահապետական աշխարհ, գ. տ. . . . » 60 »
10) Հէնչէլի՝ Բանաւոր և գրաւոր հաշուելու խնդիրներ, մ. ա. . . » 40 »
11) » Նոյն մ. բ. երրորդ տարվայ դասընթաց . . . » 50 »
12) Տէր-Ղևոնդեան՝ Մայրենի լեզու, ա. տ. . . . . » 35 »
13) » Մայրենի լեզու, բ. տ. . . . . » 40 »
14) » Մայրենի լեզու, գ. տ. . . . . » 50 »
15) » Մայրենի լեզու, դ. տ. . . . . » 65 »
16) » Մայր. լեզ. քերականութեան տարրերը, մ. ա. . . » 30 »
17) » Մայր. լեզ. քերականութեան տարրերը, մ. բ. . . » 40 »
18) » Մայրենի լեզ. առ. դար. բացատրական ձեռնարկը . » ձրի»
19) Հայրրդի՝ Սրբազան պատմութիւն Հին կտակարանի . . . » 50 »
20) » Սրբազան պատմութիւն Նոր կտակարանի . . . » 50 »

Միանուագ հարիւր րուբլու գիրք առնողը 25% զեղջ ունի. հարիւր րուբլուց պակաս գնողները 20% զեղջ են ստանում: Գրքերի վճարումը կանխիկ է. ապառիկ ոչ ոքի գիրք չենք ուղարկում: Մեր հրատարակութիւններից զատ՝ ուրիշ գրքերի համար պատուէր չենք ընդունում:

Հասցէն՝ Тифлисъ, Николаю Теръ-Гевондянцъ, Коджорская № 9/6
№ 109 4—4

Թիֆլիսի ՄԻ ՕՐԻՆԱՒՈՐ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ընդունում են գիշերօթիկ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻՆ և ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻՆԵՐԻՆ, նմանապէս կրկնում են նրանց հետ դասերը և պատրաստում են նրանց Գիմնազիայի բոլոր առարկաներից:

Հասցէն, Սօլօլակ, Վօզնեսէնսկայա փողոց, վերին յարկում, տուն Դինիբէկօվի, № 13. (№ 105) 9—10

Պատրաստում ենք հայոց ծխական դպրոցների ուսուցիչներին քաղաքային ծխական դպրոցի ուսուցչի կոչումը (званіе учителя городско-приходскаго училища) ստանալու քննութիւններ տալու համար: Դիմել Норашенская ул., домъ Гевондянца, № 28.

Արամ Նազարէթեանց, Քրիստափոր Միքայէլեանց: № 119 5—5

ՄԻ ՊԱՏՈՒԱՒՈՐ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ

Ցանկանում է գիշերօթիկ աշակերտներ պահել: Աշակերտները պիտի լինեն ոչ աւելի քան 15 տարեկան: Հասցէն կարելի է հարցնել „Մշակի“ խմբագրատանը:
(№ 112) 4—5

Թիֆլիսի կենտրոնական և կովկասեան գրավաճառանոցներում և Բագուի Թառայեանի գրավաճառանոցում վաճառվում են՝

ԲԱՐՍԵՂ ՔԱՄԱԼԵԱՆԻ
հետևեալ հրատարակութիւնները՝

1) «Երբ քաջեր», կատակ. . . . . գինն է 20 կոպ.
2) «Ա՛յ քեզ օյին», վօդևիլ. . . . . — 20 »
3) «Էլիզայի վիշտը», վէպիկ . . . . — 10 »
4) «Էմմանուէլ Մանիի թաղումն» . . . . — 5 »
5) «Համլէտ», ողբերգութիւն . . . . — 60 »
6) «Աննա Սարոյեան», էտիւդ . . . . — 30 »

—

Վերջին անգամ դիմում եմ օտարաքաղաքացի այն անձանց, որոնց ուղարկված են իմ հրատարակած «Համլէտ» ողբերգութեան օրինակները, որ առանց այլ ևս յետաձգութեան ուղարկեն թէ վաճառված օրինակների դրամը, և թէ անվաճառ մնացած օրինակները:
3—3 № 112 Բարսեղ Քամալեանց

Л. И. МАТРОСОВИЧЪ окончившій пражскую консерваторію (спеціально педагогическій курсъ рояли и композиціи) съ ДИПЛОМОМЪ 1-ой СТЕПЕНИ, даетъ уроки музыки и теоріи по программѣ русскихъ консерваторій.
Адресъ. Тифлисъ, Магазинъ М. Цейтлинъ. уголъ Дворцовой.
№ 110. 5—5

„ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՌՔ“ ԿՈԶՎԱԾ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

100 հատի գինն է . . . . . 60 րուբլի
10 — — — . . . . . 7 —
1 — — — . . . . . 1 —

Դիմել Москва, домъ Армянской церкви, Ивану Гечеву.
2—5 № 124 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԷՉԵԱՆՑ

ԲԺԻՇԿ ԱՐԻՍՏՈՂՈՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆՑ

վերադարձած լինելով ԹԻՖԼԻՍ ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12—1 ժամ.
երեկոյեան 4—5 —
Հասցէն. Կուկիա, Սիմէօնօվսկայա փողոց, տուն Ալէքսանեանի.
№ 124. 2—3

ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ վաճառականական դասակարգին պատկանող իւրաքանչիւր անձի համար ու ՄԱՏՉԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ առևտրական հաշուարարութիւնը առանց ուսուցչի օգնութեան ուսումնասիրելու համար:

Ս. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Տոկոսների լիակատար աղիւսակներով, 1-ից մինչև 10,000 րուբ. համար. 1%-ից մինչև 12%.
Վաճառվում է եղբարց Ծովիանօվների բանկային գրասենեակում և հեղինակի մօտ. Тифлисъ, Нагорная ул., № 9. Օտարաքաղաքացիք դիմում են վերջին հասցեով С. П. Мануэльянцу.
Գինն է 1 րուբլի: փոստի ծախս 21 կ. Գրավաճառներին զիջում կը լինի: 115—154
(9—№ 95)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, Ноября 4 1892 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.